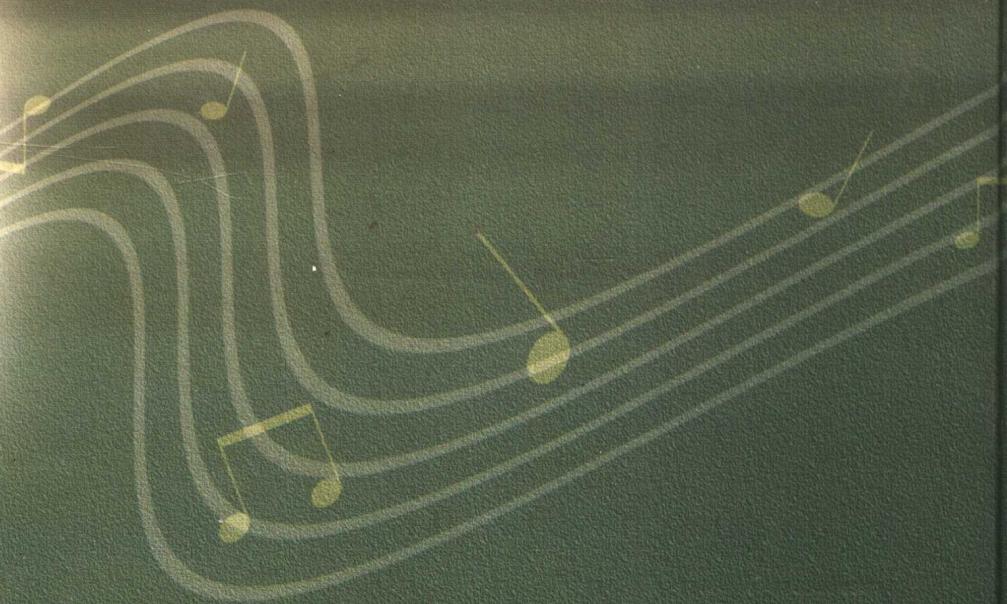

بے پسہ نبی کوپلہ ری

1

شینجیاڭ حالت باپاسى

بە يىسەنپى كۈپەرى

قۇراستىرۇان: قابىلالدى ابدوللا ۋلى

شىنجىياڭ حالق باسپاسى

ءۇرمۇجى 2006

图书在版编目(CIP)数据

白山碧乐曲选/哈布拉德编. —乌鲁木齐:新疆人民出版社,
2006. 2
ISBN 7—228—09875—7

I . 白… II . 哈 … III . 冬不拉—器乐曲—中国—选集
IV . J648. 36

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第 014926 号

白山碧乐曲选 (哈萨克文)

哈布拉德 编

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮编 830001)
新疆社科院印刷厂印刷
新疆新华书店发行
880×1230 毫米 16 开本 11.75 印张
2006 年 4 月第 1 版 2006 年 4 月第 1 次印刷
印数:1 — 3000

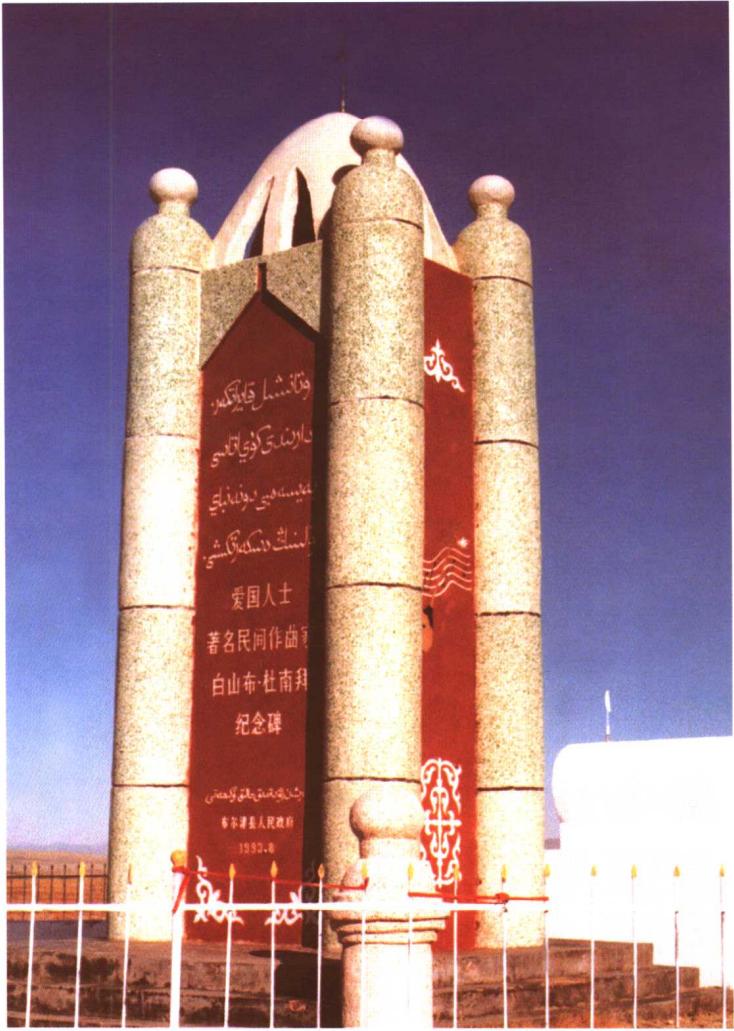
ISBN 7—228—09875—7 定价:30.00 元

بەيسەنبى دونەنباي ۋلى

(ساعم سۈرەتتى سزغان : مۇقامەتجان تالعاتىهك ۋلى ،

سۈرەتتى فوتوعا تۇسرگەن : جەڭىسقان قادى ۋلى)

بېیسەنپى دونەباي ۋۇنىڭ ھۆكەر تىكشى

(جەڭىسىقان قادى ۋەلى فوتۇسى)

ماز مۇنى

بىيىسىنلى دونەنبىاي ۋىلىنىڭ دۇنىيەگە كەلگەندىگىنە 200 جىل تولۇ بايلانسىمەن وتكىزىلگەن	
علمىي تالقى جىينىندا سوپىلەنگەن 『سوز 『جانابىل سىماعۇل ۋىلى (1)	
كۈي اتاسى 『شامىس قۇمار ۋىلى (5)	
ۋىلى كومپوزىتور، داۋلەسكەر كۈيىشى قابىلالدى ابدوللا ۋىلى (8)	
بىيىسىنلى دونەنبىاي ۋىلىنىڭ قىسقاشا تارىخى (12)	
كۈي تارىخىنان مالىمەتتەر (14)	
دومبىرا شەرتىءادىس - تاسىلدەرن بەلگىلىيتنى تاشبىالاردىڭ تۈرلەرى (32)	
جەكە باشر (34)	
جانبىھەكتىڭ جاۋعا شاپقانى (37)	
جانبىھەكتىڭ كوك دونەنى (39)	
كوش كەلدى (41)	
كەربىز سىلقىم (44)	
『ايىمى (48)	
ارمان (52)	
ارمان - اي (55)	
ساعىنىش (58)	
اجار (62)	
ال قوڭىر (64)	
تل قوڭىر (1 - 『تۈرى) (66)	
تل قوڭىر (2 - 『تۈرى) (68)	
تل قوڭىر (3 - 『تۈرى) (72)	
مايدا قوڭىر (74)	
مايدا جال (1 - 『تۈرى) (76)	
مايدا جال (2 - 『تۈرى) (80)	
مايدا جال (3 - 『تۈرى) (83)	
كوك شىبار اتىشك 『جۈرسى (86)	
قارا قۇلاق اتىشك 『جۈرسى (1 - 『تۈرى) (90)	
قارا قۇلاق اتىشك 『جۈرسى (2 - 『تۈرى) (93)	
قۇلا الا اتىشك 『جۈرسى (95)	

(99)	الا كوز اتنىڭ چۈرسى (1 - ئۇزى)
(101)	الا كوز اتنىڭ چۈرسى (2 - ئۇزى)
(103)	قارا قۇلاق ات
(106)	كەڭىس باسى
(108)	باڭ كەڭىس
(111)	ئورت بىدىڭ كەڭىسى
(114)	بودام كەڭىسى
(116)	كۈك يېرىم كەڭىس
(118)	ئجاي كەڭىس
(120)	كەڭىس كۈي (1)
(122)	كەڭىس كۈي (2)
(124)	كەڭىس كۈي (3)
(126)	كەڭىس كۈي (4)
(129)	كەڭىس كۈي (5)
(131)	كەڭىس كۈي (6)
(134)	كەڭىس كۈي (7)
(136)	كەڭىس كۈي (8)
(138)	كەڭىس كۈي (9)
(140)	كەڭىس كۈي (10)
(142)	كەڭىس كۈي (11)
(144)	كەڭىس كۈي (12)
(145)	كەڭىس كۈي (13)
(147)	كەڭىس كۈي (14)
(149)	كەڭىس كۈي (15)
(152)	تەڭسىلەمە
(154)	تانساڭشى
(157)	قىمىز كۈبى
(160)	وي، دۇنیه - اي
(162)	جىلىپ وتىكەن دۇنیه
(164)	بەيسەنېنىڭ تولعازى
166	دولى قالجر (2 - ئۇزى)
(168)	اققاپانىڭ تولقىنى (ترس بۇراۋ G-C)

(170)	بۇلان
(172)	كەر بۇلان
(175)	قوس قاشقان (تىرس بۇراۋى C-G)
(178)	بۇلدىرى تاۋ
(180)	كەۋىم - كەۋىم
(182)	قۇر ويناق

بەیسەنبى دۇنەنباي ۋەلىنىڭ دۇنيهگە كەلگەندىگىنە 200 جىل
تولۇ بایلانىسىمەن و تكىزىلگەن علمى تالقى
جىينىندا سوپىلەنگەن ُسوزى

ئجانابىل سىماعۇل ۋلى

ئېز بۇگىن قازاق كۇي و نەرنىدەگى اىگىلى ئىرى تۈلغا، مەيمىزدىڭ ئىشى - سىرتىنا بىردىي تانىلغان داۋلەتكەر دومبراشى، دارا ستىلەدەگى كومپوزىتور، ئادىل ئىي، اىگىلى و تانشىل قايراتكەر بەیسەنبى دۇنەنباي ۋەلىنىڭ تۈغان مەكتەنى بۇرۇشىندا كى عاسىر حالق جۇرەگىنەن و شېمىس ورىن ئىغان ۋلى كۇيىشىنى ھىكە ٗتۇسىرىپ و تەرمىز. بەیسەنبى دۇنەنباي ۋەلىنىڭ شەعارمالارى جونىنەگى علمى تالقى جىينىنداشلىقى ئاشلىق ئۆلتىمىزدىڭ رەحانى ورکەنەيتىن جانداندىرۇدا، ادەبىيەت - كوركەمۇنەر سەتەرىن گۈلدەن دىرىۋە، تابىستى تىياناقتاندىرىپ، كەلەشكە جول اشۋىدا، حالقىتقىق مۇرالاردى جىيناۋىدا، ُسوزسىز، قوزعاۋشىلىق رول انتشارادى دەپ سەنەمن.

ئېز بۇدان بىلاي بەیسەنبى دۇنەنباي ۋەلىنىڭ كۈيلىرى تۇرالى تالقى جىين اشىپ، كۇي كەشن ۋىمىداستىرۇمن بىرگە، ونىڭ كۈيلىرىن جىناباپ، رەتتەپ، نوتاتا ئىپ، باسپادان كىتابپەتپ شەعار ئۆمىز كەرەك. سونداي - اق، راديو - تەلەۋىز يادان جارىق كورمەگىن كۈيلىرىن تاسپاغا ئۇ، ورکەستەرگە ٗتۇسىرۇ، تاڭداۋلىلىرىنىان كۇي البومن جاساۋغا كوش سالۋىمىز قاجەت. ويتكەنى، قاراماققا بۇل جەكە ادامنىڭ ٗمېھىگى سىاقتى كورىنگەنمەن، ول قازىر تارىختاى قاداۋ - قاداۋ ونەپاز داردىڭ قول جالعاۋىمەن كى ئاسىردىڭ قاتاڭ سىناعىنان ٗوتىپ، بۇكىلدەي حالقىتىڭ مۇلکىنە، مەملەتكەتىڭ بایلىسىنى اينالدى. ھندەشە، حالقىتىڭ قازىناسىن، مەملەتكەتىڭ بایلىسىن قول جالعاۋ، ونى ۋرپاق يىگىلىگىنە جاراٿو - بارلىق ادامنىڭ ورتاق بورشى. «باباسىن بىلمەگەن بالا جەتىم»، «بابانىڭ ھەكىن بایتەرەگى بالاغا سايا» دەگەن اتالى سوزدەر بار. ارىيە، ئېز بۇرۇنىغى وتكەن بابالارىمىز قالدىرعان اسىل مۇرالاردى، التىن قازىنائى اشا ٗبىلۋىمىز كەرەك. سوندا عانا كونەنى جاڭا ٗوشىن قىزمەت مەتتىرگەن بولامىز. باستاۋىسىز سۇ، تامرسىز اعاش بولمايدى. ئېزدىڭ قازىرگى مادەنەتىمىز - وتكەنگى مادەنەتىمىزدىڭ زاڭدى جالعاسى. قاشاندا ئېز و كىلىدىك ھۆتگە ٗتىبىستى وزيق مادەنەيت اسپاننان تۆسپەيدى، سونداي - اق وزگە بىرەۋلەر ساۋغا رەتىنده ۋىسپىيەتى، قايتا ونى اتا - بابالارىمىز جاراڭان

اسل ماده نیه تىشك قوردىلى قورىنان بىرىكتەپ، سۈرپىتىپ، جاڭا زامانىشك تالعام تارازىسى.
مەن ھىشپ السپ، ونەر سۈيەر ۋەز حالقىنا ۋەستۇنىمىز كەرەك.

1836 - جىلى التايىدا ئورت ئېي سايلانغاننان كەين، التايىدەك اکىمشىلىك جۇيەسى
اناعۇرلىم كەمەلدەنە ئۆستى، بۇل التايىداعى ۋار ۋلت حالقىنىڭ ساياسىي وەمرىندەگى
ماڭىزدى وقىعا بولدى. بېيسەنبى دونەنبىي ۋلى سول ئورت ۋېيدىڭ ھەڭ بىلىكتىسى بولدى.
ول ۋەمر بويى جۇڭگو ۋەكىمەتنە ادال قىزىمەت اتقارىپ، جۇڭگو مەن روسسيا اراسىندە دەعى
قازانقارعا قاتىسى كۆپتەگەن داۋ - شارلاردى ادىلدىكپەن شەشپ، تۈغان حالقىنىڭ
العىسىنا بولەندى. ول، اسرەسە، وتان ئۇتاستىعن، شەكارا ۋەڭىرىدى قورعاڭ جامىدا
ەلۋەلى ھېبەكتەر سىڭىرگەن قوعام قايرانكىرى.

جاستاي شەشەندىگىمەن اتى شىققان بېيسەنبى دونەنبىي ۋلى ئېي بولغان سوغۇق، قازاق
دالاسىنىڭ ھەلگى بىلىك زائىنە ھى ۋلكەن جاڭالىق ھېڭىزگەن. ونەڭ ٻېرى، تارىختان
بەرى قالپىتساقان قازاق دالاسىندە ئورەلەردەڭ اتادان بالا میراس بولىپ كەلە جاتقان
میراسقورلىق بىلىك جۇيەسىن وزگەرتىكەندىگى. ارىنە، بۇل ناعىز حالقى سايلامىنىڭ
ورەسىنە كوتەريلە الماعانىمەن، سول ئادۇردىڭ تارىخي تۈرەسىنەن كۆز جىبىرگەندە،
ۋلكەن بىلگەريلە ۋەشىلىك، سول ٻېر داۋىرە گى رەفۇرما سانالادى. ھەكىنىشى ٻېرى،
بەجەڭ - قازاق دالاسىنىڭ قارا زائى بويىنىشا «قانغا قان، جانغا جان الاتن» ھەلگى
كۆنە زاڭ جۇيەسىن بۇزغان تۈڭۈش ئېي.

مەن، وسىنداي شىرماظى مول، شىەسى كۆپ قىىن داۋلاردى، ھەل بىشىندە بولىپ
جاتاتىن ۋرس - جاڭجالداردى جاڭاشا جولىمن، جاڭا ادىسپەن جۇيەسىن تاۋىپ، قاللىڭ
حالق رىزا بولاتىنداي ھەتپ دۇرس شەشپ وترىۋ، ۋار رۇ، ۋار ۋەلىستان قۇرالغان دالا
حالقىنىڭ بىرلىكىن ساقىتاۋ ھەل باسقاراعان ئېي ۋۇشىن وته قىىنغا تۈسکەن بولسا كەرەك.
سوندىقتان دا بېيسەنبى، بېرىنىشىدەن، ۋۆزى جاساپ وترىغان قوعامدىق جاڭادىغا شىڭەريلە
تالداۋ جاساپ، بۇرۇن وتكەن دانالاردىڭ اقىل - كەڭىسىنە، بايىرۇ دالا زائىنىڭ ھەجەلە.
رېنە سۈيەنسە، ھەكىنىشىدەن، اتا مۇراسى قازاقتىشك قارا دومبىراسىن وزىنە اقىلىشى، جان
سەرىك ھەتپ، حالق ھەركىشە قىلاسپەن قابىلدایتىن كۆي وەرنىن پايدالانۇ ارقىلى
شەشمى قىىن داۋ - دامايانا تۈرە، ھەدل شەشم جاساپ وترىغان.

بىزگە ايان، ۋۆز داۋىرىنىدە بەجەڭدى جالپاڭ جۇرتقا تانىتقان ونەڭ ھەدل بىلىگى
بولسا، ال ونى ولەس اداما اينالدىرغان، بېيسەنبى ھەسمىن ۋەرپاقتار جۇرەگىنە ۋىلاتقان
كەرەمەت «كەڭىس» كۈيەلەرى سانالادى.

بېيسەنبى 14 جاسىنان باستاپ قولىنا قاسىيەتتى قارا دومبىرانى ۋەستاپ، اياۋلى
اكەسىنىڭ قازاسىنا ارنىپ تۈڭۈش كۆيى «جەكە باىرىدى» شىعارىپ، 69 جىلدىق قىسقا
عۇمرىنىدا 100 دەن اسا سازدى كۆي جاراتىپتى.

بەجەڭ كۈيلىرىن مازمۇن بويىنىشا جىكتەگەندە: كەڭس كۈيلىرى، وي تالداۋلارى، ات ئۇرۇسى جايىنداعى كۈيلىر جانە كوركەم تابىعات ارناؤلارى دەپ ايرىلادى. ازاتىقتان بىرگى تەكسىرلىپ، زەرتتەۋ بارىسىندا قول جەتكەن فاكت - دەرەكتەرگە نەگىزدەلگەندە، ەلمىز قازاقتارىنىڭ حالق كۈيشىلدەننىڭ شىننە كۈي قورى مولى دا، ۋۆزىنىڭ دارا ستيلى بار، اتى الاشقا جايىلغانى دا بېيسەنبى ھەننى دالىلدەندى. كەي دەرەكتەر دە بېيسەنبى ورسى جەرىننەگى سىيزگە بارغاندا، اىگىلى قۇرمانعازى، تاتىمىبەتتەرەمن كەزدەسىپ، كۈي شەركەننى ايتىلادى.

بېيسەنبى كۈيلىرى تىرىشلىك - تاعدىر جايلى، هل بىرلىگى مەن ھەنگەنى حاقىندا تەرەڭنەن تولعاپ، سىر شەرتەدى. تىڭداۋشىسىن دومبىرلىك قوڭىر ئۇنى مەن سان قىلى اۆزىنگە بولەپ، اقلى بەرەرلىك كۈي سارىندارن تۈزۈغان. ۋۆزى دە سونان شابىتلىپ، كۈشىلگە وي سالارلىق كوب تىياناق تاۋىپ، تارتىمىدى كۈي شىعارغان. بەجەڭ كۈيلىرى ۋۆزىنىڭ تارتىلۇ تاسىلىنەن باستاپ، سارىن - سازىندا دەيىن وقشاۋ قاسىيەتتەرىمەن دارالانا. دى. ول ۋۆزىنىڭ ھاربىر كۈين ايرىقشا تالعامىمەن سومداغان. كەزكەلگەن كۈي تابىيعى قالپىمەن، اسم سازىمەن، ويلى، سىرىشل سەزىمەن، كىرىپياز، سىرباز دىعىمەن تىڭ- دارمانىن قايران قالدىرادى. بېيسەنبى ۋۆز بولغان ۋادۇردىڭ قىزىعى مەن شىجىعىن، ياكى، ۋۆز ۋادۇرنىنىڭ تۇتاس بولمىسىن، بىلىك كەسىمەن كۈي تىلىمەن جازىپ قالدىر- عان.

بۇل كۈيلىرىدىڭ عاسىرلار بويى قاعازغا تۇسپەي، ھېر ورىنداؤشىدان ھەكىنىشى ورىنداؤشىغا، ھېر قولدان ھەكىنىشى قولغا اۋسىپ، نىشە ۋەپقىچى جالعاپ، ھەكىشلىپ، سۈرپىتا- لىپ، ھەڭ قۇندىلارى عانى ۋەمىتلىماي ھېزىدىڭ داۋىرگە جەتتى. «اقلىدىنىڭ سوزىننەي ۋەلى كۈيدى، تىڭداغاندا كۈشىلدىڭ وسىرى بار» دەپ ۋەلى ابای جىرلاغانداي، ۋۆزدىك ۋەلگىدەگى كۈيلىرىدى دۇنيدىگە اكەلگەن كۈي اتاسى، وزيق ۋەلى دومبىراشى بېيسەنبى دونەنبىاي ۋەلىنىڭ كۈيمەن جازىپ كەتكەن تەك ۋۆز تارىحى ھەمس، بۈكىل التاي ھەلىنىڭ، قازاق حالقىنىڭ تارىحى، سولاردىڭ وتكەن زاماندا باستان كەشكەن الماعايىپ كۈنەرەنىڭ ڭۆراسى.

ولاي بولسا، بەجەڭنىڭ ارىدان قالغان اسىل دۇنييەلەرى ساحارا مادەنەتتىنىڭ سارقىدا- حاس بۇلاق كۈزەرەننەي بۇل كۈنگە جەتىپ، سوڭىعى ۋەپقىتارىن سونى تىنىسىپەن جەلپىن- دىرىسىپ وترىغانى ھېز ئۇشىن ۋەلکەن ماقتانىش. سوندقتان دا، بېيسەنبى سىندى كۈي الېبىنىڭ مۇراسىن جىنناپ، قازىرگى زاماننىڭ قاجەتى ئۇشىن قىزىمەت ھەتتىرە ھېلۋەتىز كەرەك.

كومپۈزىتور قابىلالدى ابدوللا ۋەلى بەجەڭنىڭ جۈز كۈين جىنناپ، رەتتىپ، حالقارا- لىق نوتاعالىپ، «بېيسەنبى كۈيلىرىنىڭ» العاشقى ھەنرى تومىن دايىندىپ وتر ھەن.

ال وبلستيق ئان - ئېي ۋېرىمەسىنىڭ دىريجورى كارىم ابدىراھمان ۋلى كۇيىشنىڭ 20 نەشە كۇپىن ورکەسترگە ئۆسۈرپىتى. بؤرشنىن اوادانىنداعى ئۇرتالىپ «الىمحان ۋلى، قالتاي شال ۋلى، تۇرسىن كادەي ۋلى قاتارلى جولداستار دا بىجدىنىڭ كۈيلەرى مەن كۇي اڭزىدارىن رەتتەپ جىيناۋغا ھەسلى ۋەسق قوسىپ جاتىپتى، بۇل ماداقتاؤغا تايىدى. بېيسەنبىدەي ۋلى كۇيىشنى زەرتتەۋ، ونىڭ كۇي اڭزىدارىن جازىپ ۋرپاقتارغا تابىستاڭ لەمىز فازاقتارنىنىڭ مۇزىكا فولكلورلارىن زەرتتەۋدە، كۇي تارىخىن جىيناۋدا ايرىقشا ماڭىز الادى.

«بىز بېيسەنبى كۈيلەرىن جىينىپ، جارىلاغاندا، ودان نە ئىنار الامىز ياكى نەنى ۋېرەنەن مىز؟ بىرىنىشىدەن، ونىڭ ھل بىرلىكىن، وتان تۇتاستىعىن، شەكارا اماندىعىن قورعاغان، تۇغان جەرىن سۇيگەن وسکەلدەك وتابشىل رۆحىنан ۋېرەتتىمىز قاجەت. ويتىكەنى، سول ئېرى الماعايىپ زاماندا، شىكى - سىرتقى جاۋلارдан ساققانانۋدا ھل بىرلىكى ھل باستى ورىندى تۇراتىن. بىجدەك بولسا شەشەندىگىمەن دە، كۆسەمدىگىمەن دە ئامام جۇرتتى ايراندای ۋېتىپ، اۋزىزىنا قاراتا ئېلىدى. ھىنىشىدەن، قارا قىلدى قاقدا جارعاڭ اسقان ادىلدىگىمەن ۋوز ورتاسىندا جوغرارى بەدەلگە يە بولىپ، قاشاندا فازاقتىڭ سىنە جاق بولىپ، حالقىتىڭ تىلەگىنەن شىعىپ وتسرعاڭ زەردەلىلىكى مەن شەشەندىك شەبەرلىكىن دارپەتتەۋەتتىمىز ئىتىس. ۋەشىنىشىدەن، ھكى عاسىر بويى تارىختىڭ قاتاڭ سىناعىنان ۋەتىپ بۇگىنگە جەتكەن، تىڭداۋشىسىن بىردىن باۋراي جونەلتەن كەمەلدى كەڭىسى كۈيلەرىن شەعراغان جاسامپازدۇق رۆحىنан ۋېرەتتىمىز كەرەك. «بىز جوغرارىدا بىجدىنىڭ 100 دەن اسا كۇيى بار دەدىك، قازىرگە دەيىن راديونىڭ التىن قورىندا بىجدىنىڭ 30 داي كۇيى بار، وسى كۈيلەر ۋەمى تىڭدار ماندارنىڭ قۇلاق قۇرۇشىن قاندىرىپ كەلدى. ۋېشىنارا كۈيلەرى ھكى عاسىر ساحارا مادەنئەتتىمىزدىڭ مایەگى بولىپ، بولاشاق ۋرپاقتىڭ يېڭىلىكىنە جارايىتن باعا جەتپىس قازىندا سانالادى.

قىسىقاسى تۇغان ولەكەسىن كۇيىگە بولەپ، قارت التايىدى كۇيمەن مۇلگىتىپ، ھن ھرىتىسى كۇيمەن تۈلاتپ، ۋوز ۋرپاعىن كۇيمەن الدىلەپ كەلگەن ۋلى تۈلغا، كۇي اتاسىنىڭ ھىسى ئالى تالاىي عاسىر ماقتانىشپەن ئالالارى ايدان اىقىن. ئىلايمى، سولاي بولغاى!

کوئی اتاسی

شامس قومار ولی

للمیزدیگ وندر ولکهستنده، وزنیگ اسقاق ور تالانتمن توغان هل تاریخینیگ بییک ششنان مزعماس ورن العان، ون ساۋساعی وندر، اعملسکەی كۆیشى، الدىنا داۋ تۇرۇمىز باغان ئادىل ئىي، سوز باستاغان وراق تىلدى شەشەن بېيسەنبى دوئەنبىي ۋلى سیاقتى حالقىمىز تاریخىندا بلىۋەد ئىبر كەزىگەتنىڭ ارداگەرلەرىمىز ساناؤلى عانا. بېيسەنبى دوئەنبىي ۋلى انه سولاردىگى شىندەن قوعامدىق بىيكتەن دە، وندر بىيگىنەن دە وزەكشەلگىمەن كورىنگەن ئىپ تۈلغا.

بەیسەنگى دۇنەنبىي ۋۇل 1803 - جىلى ورتاشا داۋلەتتى مالشى سەمیاسىندا دۇنیەگە كەلگەن. اكەسى ھەر تە قايتىس بولىپ، جاستايى جەتمى قالغان. اكەسەننىڭ قازاسى قىرشىن بەیسەنگى اسا تەرەڭ وي سالغان. ولى وسى ويدىڭ جەتكىننە 14 جاسىندا وزىننىڭ اكە ھەرلىكىنە ارناعان تۈڭۈش كۆيى «جەكە باىرىدى» شعارغان. قازاق تارىخىندا 14 جاسىندا كۆي ۋېرەنپ شەرتىكەننەر كۆپ شعار، اليا، ئال وسىندىي 14 جاسىندا كەمەلدى كۆي شعارغان تالانت يەلمىرى وته سېرەك كەزدە سەتىنىنە ھشكىم كوز جۇمباسا كەرەك.

ناقتلى تاسپاعا ئۆسۈرلىپ جىنالغان بىيىنبى كۈينىڭ وزىن سانى قازىرى 150 گە جەتىدى. ال راديو، تەلەۋىزىالاردا جارىالانغان كۇيلەرى 50 دەن ارتقى. (شەتلەدەگى جارىالانغان كۇيلەرى مۇنىڭ سىرتىندا). بىيىنبى ئۆزىنىڭ از جىلدىق شەكتى عۇمىرىنىدا حالقىنا ادىلىدىكىپەن بىلىگىن جۇرگىزۈمەن بىرگە، 150 گە جۇق كۇي جاراتىپ، حالقىدا مىزدىڭ مۇزىكا وئەرىنە ولشەۋىسىز ئۆلکەن ئۆلەس قوستى.

1997 - جىلى بەيسەنبى دۇنەنبىي ۋەلىنىڭ تۈلۈغانىنا 190 - جىل تولۇندا وراي بۇيرشىن اۇداندىق پارتىكوم مەن حالق ۋىكەمەتى ۋلى كۇيىشىنىڭ ھىكەرتىكىشىن ورناتى. مۇقتار حان ساماجان ۋلى «بەيسەنبى ئېي» اتتى رومان جازدى. 2003 - جىل 11 - ايدا شىنجىياڭ ۋىعۇر اۆتونومىيالى رايوندىق ادەبىيەت - كوركەمۇنەرسىلەر بىرلەستىگىنىڭ ۋېمىداستىرۇندا، كۇيىشىنىڭ تۈلۈغانىنا 200 جىل تولۇ ورايمىمن بۇيرشىن اۇدانىدا ونىڭ كۇيىلەرى تۈرالى علمىي تالقى جىينالىسى وتكىزىلدى جانە بەيسەنبى كۇيىلەرنىڭ كونسەرتى ورىندىلدى. اۆتونومىيالى رايوندىق ساياسى كەڭەستىنىڭ بۇرۇنىغى ئوراعاسى ئجانابىل جىينا. لىسقا قاتىناسىپ ارناۋىلى ئوز سوپەپ، بەيسەنبىنىڭ كىم ھەندىگىن، ونىڭ كۇي ونەرىن زەرتتەۋدىيى بۇگىنگى تائىداعى ماڭزىن جۇيىلى، علمىي تۇرەدە ئەلا قويىدى. اۆتونومىيالى

رايونديق حالق قۇريلتايى تۇراقتى كومىتەتنىڭ بۇرىنۇ باششىلارى قىدىرباپ مۇرسالام ۋلى، قادس ئجانابىل ۋلى سياقتى باششىلار دا قۇتىقتاۋ تەلەگراممالارنى جىبىردى جانه ئوز سوپىلدى.

بېسىنبى دونىنبىاي ۋلى تەك شىنجىباڭ قازاقتارنىڭ عانا ھەمس، دۇنييە قازاقتارنى ورتاق تانىلغان ورەسى يىشك ونەر يەسى، قازاقستاندابى اىيگىلى كۈشىلەر قۇرمانعازى، تاتىمىبەتىرمەن قاتار جاساغان ئارى سولارمن تەڭ تانىلىپ، حالق جۇرەگىنە ۋىلاغان. بېسىنبى دونىنبىاي ۋلى كۆي ونەرنىدەگى كەرمەتىمەن عانا ھەمس، قاراقىلدى قاق جارغان ئادىل بىلىگىمەن، جوق - جىتكە كۈينىڭىش، جەتمىم - جەسىرلەردىڭ پاناسى بولغان اسا وسکەلەڭ حالقىلىدىعىمەن دە هل جۇرەگىنەن اسقاق ورىنالغان، وته سىرەك كەزىگەتنىن ھەرك تالانتى دارىن يەسى. سوندقتان دا ول التاي حالقى العاش ئورت ئې سايلاغاندا، سونىڭ ئېرى بوللىپ سايلانغان.

بېسىنبى دونىنبىاي ۋلىنىڭ كۈيلەرن رەتتەۋ، نوتاعا ئۆسۈرۈ قىزمەتى ازاتىقتان بۇرىن رايونىمىزدا باسپا ئوزدىڭ كەنجلىگى سالدارىنان مۇلدە قولغاىنىغان جوق ھى. ال، ازاتىقتان كەينى دە، اسىرەسە سولشىلىدىقتىڭ كەسىرىنەن كەينىدەپ قولغاىنىدى. سولايدا پارتىيا 11 - كەزەكتى ورتالىق كومىتەتنىڭ 3 - جالپى جىىنىنان كەينىگى اسا تاماشا جاعدىيادا، كۆي اتاسىنىڭ مۇرالارنى جىيناۋ، رەتتەۋ، نوتاعا ئۆسۈرۈ قىزمەتى ئېرىشاما ئاساتى ئەجۇرلىدى.

قۇرمەتتى وقىرمان، قولدارىڭىزدابى بۇل كىتاب، كۆي اتاسى بېسىنبى دونىنبىاي ۋلىنىڭ كۈيلەر جىيناعنىنىڭ 1 - كىتابى. بۇل كىتابتايى كۈيلەردى، جۈڭگۈ مۇزىكانتىتار قوعامىنىڭ مۇشىسى، شىنجىباڭ ئېغىر اۆتونومىيالى رايوندىق مۇزىكانتىتار قوعامىنىڭ جورا-سى، بىلە قازاق اۆتونومىيالى وېلىستىق ادەبىيەت - كوركەمۇنەرشىلەر بىرلەستىگىنىڭ ورىنباسار ئوراعاسى، التاي ايماقتقىق مۇزىكانتىتار قوعامىنىڭ ئوراعاسى، مەملەكتەتىك 1 - دارەجەلى سازگەر، درىجور قابىلالدى ابدوللا ۋلى جىيناپ، رەتتەپ، بەس سىزىقىتى حالىقارالق نوتاعا ئۆسۈرلىپ قۇراستىرىپ شىقىتى.

بېسىنبى دونىنبىاي ۋلىنىڭ كۈيلەرن ھەل اراسىنان جىيناپ، رەتتەۋە قابىلالدى جول-داس تابانى كۈرەكتەي 30 جىل ھېبەكتەندى. التايىدابى باسقا دا ونەرپازدار مەن قاتىستى باششىلار قولداۋشى بوللىپ، تاماشا شارت - جاعدىاي جاراتىپ بىرىپ، كۆي اتاسى بېسىنبى-نىڭ ھەكى عاسىرغا جۈچق ۋاقت كومىلىپ جاتقان اسىل مۇرالارنى حالقىپىن جۈزەستىرۈ-گە، اسىرەسە، كىتاب بوللىپ باسىلىپ شەعۇئىنا ھەركىشە كوش سالدى. مەن بارلىق كوركەمۇنەرشىلەر اتنىان بېسىنبى دونىنبىاي ۋلىنىڭ شەعەرمالارنى جىيناپ، رەتتەپ، باسپاغا ۋىسنىۋا كوش سالغان بارلىق ھېبەكشىل ازاماتتارغا راحىسىت ايتىپ،

العىس بىلدىرەمن!

قولدار يڭىز داعى بۇل كىتاب، بېيسەنبى كۈيلهەرنىڭ العاشقى ادىمدا رەتتەلىپ، نوتاتعا تۈسىرىلگەن شاعىن ئېرى بولىمى عانى. الداعى جىرده قابىلالدى ابدوللا ۋى كۈي اتاسى بېيسەنبىنىڭ قالغان كۈيلەرن ده رەتتەپ، باسپاغا ۋىسباقشى.

حالقى ئوز كەزىنەدە بېيسەنبى دونەنبىاي ۋەلىنىڭ ئادىل بىلگى مەن كۈي وەرنە ئۇيىسىنپ، بەجەڭ دەپ قۇرمەتتەگەن ھەن. بەجەڭ اتامىزدىڭ تارىختىڭ سىناعىن ئۆتىپ بۇگىنگە جەتكەن اسا مول كۈي مۇرالارنىڭ ۋاقت ئۆزارغان سايىن، قۇنى ارتىپ، ورنى ئىتپتى دە بىىكتەپ كەلەدى. بەجەڭ كۈيلەرى بولاشتاتا دا، ئۆزىنىڭ حىكىمەت سىرلارىمن، حالق جۇرەگىنە ۋىلااعىش باي مازمۇندى ھەر كەن قۇدرەتىمەن حالقىمىزدىڭ وەر ولکەسىنە، اسقاق التىن مۇنارا بولىپ، ماڭى جارقىراپ تۇراتىننى حالقىمىز ابدەن سەندى.

ۋلى كومپوزىتور، داۋلەسکەر كۇيىشى

قابلالدى ابدوللا ۋلى

بەيسەنبىي دونەنباي ۋلى 1803 - جىلى التاي ايماعى بۇرشن اۋدانى قازىرگى ويماقى اۋلىنىدا تۈبلۈپ، 1872 - جىلى قايتىنس بولغان. 19 - عاسىرداعى قازاق حالقىنىڭ ۋلى سازگەرى، سوناۋەرتى زاماننان بىرى ۋېرپاقتان - ۋېرپاقتقا جالعايسىپ كەله جاتقان سان عاسىرلىق كۇيشىلىك ونر داستۇرن جالعاستىرۇشى. ول قاراق كۇينىڭ مازمۇننى بايتىپ، تاقىرىبىن كەڭىيەتتى. كۇي قالىبىن، كۇيدىڭ قۇربىلىسىن، ونىڭ قۇرامدارنىن جەتلەدرىپ، كۇي سازىن جاڭا كوركەمدىك ساپاغا كوتەرسپ، اۆزەن - بىر عاق ماعنالارنىن بايتىپ، ونان ارى دامىتتى ئارى وزىنە ئاتان كۇي شەرتى شەبرەلىك سەتىلىن قالپىتاستىر. دى.

بەيسەنبىي ۋز ومىرىندە جانىنان كوب كۇي شععارضان. ال ونىڭ قانشا كۇي ھەنلى بىزگە ونشالىقتى بىلگىلى بولماسادا، بەجەڭ كۇيلەرن زەرتتەۋشىلەر مۇتالىپ «المحان ۋلى مەن قالتاي شال ۋلىنىڭ مافالاسىندا جاز بلغاندایي» ونىڭ از ھەستىگى بارغان سايىن دالىلدەنپ وتر». .

1972 - جىلى مەن ئىيرەمىزدىڭ باستىعى شالق لىسان، دراماتۇرگ باۋ شىجىڭدار. مەن بىرگە بۇرشن اۋداننىڭ ھەڭىز توبە اۋلىنى حالت ئان - كۇيلەرن جىنап بارغاندا، كۇيىشى قولبىدان 120 كۇيدى دېسىس تاسپاسىنا ئۇتسىرىپ العان ھەدىك. كۇيىشى قولبىي ولى كۇيلەردىڭ قاڭ جارتىسىنان استامى بەجەڭنىڭ كۇيلەرى دەگەن ھەدى. 1980 - جىلى مەن ايماقتقىق مادەنیيەت مەكەمەستىنىڭ سول كەزدەگى باستىعى زاقان ومار ۋلىنىڭ باشىدە. لىعىندامى حالت ئان - كۇيلەرن جىنائۇ كەڭسەسىنە جاۋاپتى بولىپ، ايماعىمىز كولەمنىدە حالت ئان - كۇيلەرن جىنائۇ ۋۇشىن قابادان قىدىرمۇللا اقاي ۋلىن، بۇرلىتوغا يادان سولتانشارىپ اڭساتى ۋلىن، التاي قالاسىنان اسقار اس ساعات ۋلىن ۋىسىنسەتىپ، ولاردىڭ قاسىنا ئىيرەمىزدەن دولدا كەنەش ۋلى، سىماعۇل بودەنباي ۋلى، داكەن بىر مىقان ۋلى، داۋىتىقان شادا ۋلى، باقىت تەميرقان ۋلى، باقىتبەك شايقىنابى ۋلى قاتارلى مۇزىكانتىtar. دى قوسىپ بىرىپ، ايماعىمىزدىڭ التى اۋدان، ئېرى قالاسىنان 1000 نىڭ ۋىستىنەدە حالت ئان - كۇيلەرن جىناب العان ھەدىك. سول جولى جىنالغان كۇيلەردىڭ شىننە بەجەڭنىڭ كۇيى دە از ھەمسە.

1999 - جىلى رايونىمىزغا ۋلتىق مۇزىكانى ارناؤلى زەرتتەپ - جىنائۇغا كەلگەن

ورتالىق ۋلتتار داشۋەسىنىڭ پروفېسسورى ماڻ جىزىڭ جولداش التايغا كەلگەندە، ايماق باشىلارنىڭ ۇيغۇر ئىمەن ماڻ پروفېسسوردى باستاپ ايماعىمىزدىڭ التى اوذان، ٻېر قالاسىن ارالاپ حالق ئان - كۈيلەرن ٻېر اي جىيناستىم. وسى بارستا بەجەڭنىڭ كۈيلەرى مەن كۇي تۇرالى حالق اراسىنا تاراعان قىزىقتى اڭىزدارى ماڻ پروفېسسورعا تەرەڭ اسىر قالدىرعان ھەدى.

بەجەڭ كۈيلەرنىڭ تارالۇ كولەمى كەڭ. ٰلىمۇزدىڭ التاي، سله، تارباغاناتاي، بۇراتالا، سانجى، قۇمۇل سياقتى ايماق، بىلىستارى مەن موڭۇلما، شعىس قازاقستان ٰوڭرى سياقتى شەتلەك دە كەڭ تاراعان.

بەجەڭ شعاراعان كۈيلەردىڭ شىننە كەڭەس كۈيلەرى مەن ات تۇرالى كۈيلەرى ٻېرىشاما كوب ورىندى يەلەيدى. سەببى، بەجەڭ شعاراعان كۈيلەر كوبىنەس كەلەلى كەڭستەرددە بىرەر سىكە شەشم جاسار الدىندا حالق ٰومىرىنىڭ وي - قىرىن، ونىڭ باسىنان كەشرگەن تاۋىقىمەتن نە ٻېر ناقلىلى تارىخي وقىعالار نەگىزىنە جان - جاقلىلى كوب ويلانىپ، تەرەڭ تولغانۇ ارقىلى اسم اوھنەدى، قوڭىر سازدى «باس كەڭەس»، «كەڭەس باسى»، «جاي كەڭەس»، «ئۇرت ئىيدىڭ كەڭەسى»، «كۆك ئېرىم كەڭەس» دەگەندەي 40 كەڭەس كۈپىن شعاراعان. ال، ات كوشپەلى ساحارا ومىرىنەگى قازاق حاقلقىنىڭ جان سەرىگى - قاناتى بولغاندىقتان، تالاي - تالاي جۇلدۇزدای اعپ كوسىلە شاباتىن جۇيرىكتى، تايپالغان جورعانى، زار جەلىستى، اياڭى جانعا جايلى سايگۈللىكتەرىدى ٰمنىپ، ۋۆز كەزىنە ساحارا سالتاناتىن باسىنان كەشرگەن بەجەڭ اتامىز ات جونىنە قۇبىلمالى، ويناقى، ئاتاتى اوھنەدى، توکپە جىر سىپاتتى «كۆك شىبار ات»، «الا كۆز ات»، «قارا قاسقا ات»، «قۇللا الا ات»، «تەلقۇڭىر»، «مايدا جال»، «مايدا قوڭىر»، «اقجال» سىندى 20 نەشە كۈيلەرى شعاراعان. كەڭ دالا، جانعا جايلى كۆك مايسالى جازىرالى جاسىل جايلاۋ، اساۋ وزەن سىندى ۋلى تاييعات دۇنيەسىنەن شابتىلىپ، ٰلىكتەۋەدن شىققان «اق قابانىڭ تولقىنى»، «دولى قالجىر»، «بۇلان»، «كەر بۇلان» سىندى كۈيلەرى «وي دۇنيه - اي»، «جلجىپ وتىكەن دۇنيه» سىندى ٰومىر تولغاۋلارى، مەزگىلسىز قازا بولغان اقلىلنا كوركى ساي، ادال، سۈيىكتى جارىنان اىريلغان كەزدە شعاراعان مۇڭلى دا سىرلى، قابىرغانى قايسىتىراتىن قايىعى شەرى مەن ارمان ساعنىشىن بەينەلەيتىن «ارمان - اي»، «ايمى»، «ارمان» اتتى كۈيلەرى، «جەكە باىر»، «جانبىكەتكىڭ جاۋعا شاپۇزى»، «ارقالقىتى تولغاۋ» سىندى باىرلاردىڭ ئىپ تۈلغا ھەلىك سىتەرىن جىرلايتىن كۈيلەرى دە شعاراعان.

بەجەڭنىڭ كۈيلەرى باي مازمۇندى، تاقىربى ئۆزان ئۇرلى بولىپ، كوبى ٻېر، ھەكى ٰبولىمىدى، قىسقا قايىرمالى، اسم اوھنەدى، تەرەڭ وي - سىرغا تولى، مۇڭلى دا ئاتاتى قوڭىر سازدى، قولما - قول ۋېرەنۋەك قولايلى بولغاندىقتان حالق اراسىنا كەڭ تاراعان.